HAK-HAK WANITA DALAM UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM DAN ENAKMEN KELUARGA ISLAM DI MALAYSIA: RUJUKAN KHUSUS DI NEGERI KELANTAN

RUS-SANANI @ ASIAH BINTI HASSAN

TESIS INI DIKEMUKAKAN UNTUK
MEMENUHI KEPERLUAN BAGI
IJAZAH TINGGI DOKTOR FALSAFAH

JABATAN PENGAJIAN ISLAM
FAKULTI SASTERA DAN SAINS SOSIAL
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR
1426/2005

Perpustakaan Universiti Malaya
A511897602

بسم الله الرحمن الرحيم

PERAKUAN

"Saya akui karya ini adalah hasil kerja saya sendiri, kecuali nukilan-nukilan dan ringkasan-ringkasan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya."

Tarikh: Mei 2005 RUS-SANANI HASSAN

DEDIKASI

Ku abadikan dengan setulus kasih buat suami tercinta NIK RAZI BIN NIK MAT. Pengertian dan pengorbanan amat berharga bagiku.

Anak-anak tersayang,
NIK AHMAD EZZAT
NIK HAMID AUNI
NIK MUHAMMAD HAZIM
NIK SURAYYA WAFA'
NIK ISYRAQ MUNA
NIK SAIFUL ISLAM
NIK AMMAR MUNIB
NIK KAUTSAR HANA'
NIK DILALAH NUHA
NIK EZZUDDIN AL-QASSAM
NIK IHTISYAM MAJDAH dan
NIK ABDUL AZIZ AZRI
Kalian merupakan pendorong untukku terus menggapai cita-cita.

Ayahanda yang sudah tiada, bersyukur aku ke hadrat Ilahi mendapat seorang ayah sepertimu, jasamu tidak terbalas. Semoga Allah menempatkanmu di Syurga.

Bonda yang dikasihi, kalungan doamu amat mahal buatku.

Adik-adik, kaum keluarga dan sahabat-sahabat, dorongan dan keikhlasan hati budi kalian jadi sanjungan.

Semoga kejayaan dunia dan akhirat milik kita semua.

PENGHARGAAN

Al-Hamdulillah, sepenuh kesyukuran dipanjatkan ke hadrat Allah S.W.T. yang telah memberi kekuatan, taufik dan hidayat kepada penulis, sehingga dapat menyiapkan tesis ini, bagi memenuhi syarat untuk mendapat Ijazah Doktor Falsafah di Jabatan Pengajian Islam, Fakulti Sastera, Sains dan Sosial, Universiti Malaya. Selawat dan salam yang sempurna diucapkan ke atas junjungan besar Nabi Muhammad S.A.W., kaum keluarga, para sahabat dan semua pengikut setia baginda.

Penulis mengucapkan setinggi-tinggi terima kasih kepada Universiti Teknologi Mara yang telah memberikan biasiswa untuk menyambung pengajian di peringkat ijazah kedoktoran sebagai peluang keemasan bagi meningkatkan tahap keilmuan dan kepakaran.

Jutaan terima kasih penulis ucapkan kepada Yang Berbahagia, Profesor Dato' Dr. Mahfodz bin Mohamed sebagai penyelia pertama yang telah sudi menjadi penyelia dan membimbing penulis dengan tabah, sehingga kerja-kerja penulisan tesis ini hampir selesai. *Jazakumullahu Khairan Kathira.* Begitu juga setinggi-tinggi ucapan terima kasih dan penghargaan diucapkan kepada Profesor Dr. Abdullah @ Alwi Hj. Hassan yang telah menyambung tugas penyeliaan sehingga selesainya penulisan tesis ini. Tanpa bantuan dan tunjuk ajar daripada kedua-dua penyelia, sudah tentu penulis tidak dapat melahirkan satu penulisan yang dapat dikemukakan sebagai tesis Ph.D.

Tidak dilupakan juga ucapan terima kasih ditujukan kepada Cikgu Shafiee bin Zakaria dan Cikgu Syalina bt Syakri yang banyak membantu penulis dalam menyiapkan tesis ini.

Ucapan penghargaan ini juga dituju kepada seluruh individu yang terlibat sama ada secara langsung atau tidak, di sepanjang kajian ini dijalankan. Semoga semua diberikan pembalasan sewajarnya oleh Allah S.W.T.

RUSSANANI @ ASIAH BT. HASSAN
Jabatan Pengajian Islam
Fakulti Sastera dan Sains Sosial
Universiti Malaya, Kuala Lumpur
1426H/2005M

ABSTRAK

RUS-SANANI @ ASIAH BINTI HASSAN, "Hak-hak Wanita Dalam Undang-Undang Keluarga Islam Dan Enakmen Keluarga Islam Di Malaysia: Rujukan Khusus Di Negeri Kelantan", Tesis, Bahagian Pengajian Islam, Fakulti Sastera, Sains dan Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

Islam merupakan satu-satunya agama yang telah mengangkat martabat wanita. Mereka diberikan hak-hak sebelum berkahwin sehinggalah sampai ketika berpisah dengan suami melalui perceraian (talaq) atau suami meninggal dunia samada bergelar janda atau balu. Hak-hak mereka pada setiap masa dan keadaan tersebut tidak diabaikan oleh Islam

Kajian ini dibuat bagi tujuan mendedahkan hak-hak yang diperuntukkan oleh Islam kepada wanita sebelum perkahwinan, semasa perkahwinan, dan selepas terputus ikatan perkahwinan. Sekalipun hak-hak tersebut telah termaktub di dalam al-Quran, al-Sunnah dan kitab-kitab fiqh melalui perbahasan ulama', namun tidak ramai yang mengetahui tentang hak-hak itu. Kalaupun mereka mengetahuinya tidaklah secara mendalam.

Penyelidikan ini juga menjelaskan hak-hak wanita yang diperuntukkan oleh Undang-Undang Keluarga Islam Negeri-negeri. Sebagai memfokuskan kajian, penulis memilih Enakmen Keluarga Islam Kelantan 1983, untuk mengetahui sejauh mana peruntukan mengenai hak dan perlindungan wanita itu

diberikan kerana ada dakwaan mengatakan Akta dan Enakmen Keluarga Islam di Malaysia amnya terbatas dan menganaktirikan atau menganiayai wanita.

Sebagai kesimpulan, kajian ini sekurang-kurangnya dapat menjelaskan dua perkara. Pertama, hak-hak wanita di sisi syara' dan Enakmen Keluarga Islam khususnya di Kelantan dan kedua, keadilan dan kesyumulan undang-undang keluarga Islam dalam menangani hak-hak wanita kerana ia adalah datang daripada Yang Maha Sempurna dan kejelasan Enakmen Keluarga Islam Kelantan 1983 khususnya dan Akta Undang-undang Keluarga Islam Malaysia amnya bersimpati kepada wanita. Undang-undang yang terpakai sekarang ini bukanlah sesuatu yang terkeluar dari Islam kerana ia adalah penafsiran semula undang-undang Syari'ah mengikut keperluan masa. Perkembangan ini dengan sendirinya menunjukkan bukannya al-Quran dan al-Sunnah itu yang tidak sempurna tetapi penafsiran dan kefahaman manusia itulah yang terbatas dan tidak sempurna.

ABSTRACT

RUS-SANANI @ASIAH BT HASSAN : "Women's Rights in Islamic Family Law and Islamic Family Enactment in Malaysia : A case study in Kelantan," Thesis, Department of Islamic Studies, Faculty or Art, Science and Social, University of Malaya, Kuala Lumpur.

Islam is the one and only religion that gives women their best positions in the society. Whether they are single, married or divorced, women are given certain rights which are applicable at all times and in all conditions.

This research was carried out to explore the rights given by Islam to women before, during, and after marriages. Although these rights have been stipulated in the Al-Quran, Al-Sunnah and "Kitab Fiqh" from the discussions of Islamic scholars, many women are still not fully aware of their rights.

This research also describes women's rights as stipulated in the States' Islamic Family Law. The researcher has particularly chosen Kelantan Islamic Family Enactment, 1983 to find out the extent to which these rights and protections are given to women. This is because there have been claims that Malaysian Islamic Family Act and Enactment has some limitations and practise double standard among women.

In its conclusion, this research discusses the following. First, it describes women's rights from the perspectives of syara' and Islamic Family Enactment particularly in cases that occur in Kelantan. Second, it describes the Islamic

Family Law which offers justice and way of life, particularly in the matters related to women's rights. It also describes how Kelantan Islamic Family Enactment, 1983 in particular and Malaysian Islamic Family Law Act in general, sides the women in this country. While the current law is the interpretation of Shariah Law made to fulfil the current needs, it is still in line with Islamic values. This proves that Al-Quran dan Al-Sunnah are not the sources of any imperfections. Rather, these imperfections are caused by limitations and weaknesses of human being themselves.

SENARAI SINGKATAN

A.S.	'Alaih al-Salam
Dr.	Doktor
H	Hijrah
hal.	Halaman
Ibid.	Sumber rujukan yang sama
J.H.	Jurnal Hukum
Jil.	Jilid/Juzu'
M	Masehi
M.L.J.	Malayan Law Journal
op. cit.	(Latin: opere citato) dalam rujukan yang telah disebut
Prof.	Profesor
R.A.	RadiyalLah 'Anh
S.A.W.	SallalLah 'Alaih Wa Sallam
Sek.	Seksyen
S.M.	Sebelum Masehi
S.W.T.	Subhanah Wa Ta'ala
terj.	Terjemahan
t.t.	Tanpa tarikh
v	lawan

JADUAL TRANSLITERASI

Perkataan Arab yang digunakan dalam kajian ini adalah mengikut sistem transliterasi berikut:

Huruf Arab		Huruf Latin	Huruf Arab		Huruf Latin
ا،ء	:	a, 'Hamzah	ط	:	t
ب	:	b	ظ	:	z
ت	:	t	ع	:	'
ث	:	th	غ	:	gh
ج	:	j	ف	:	f
ح	:	h	ق	:	q
خ	:	kh	ك	:	k
د	:	d	ل	:	l
ذ	:	dh	م	:	m
ر	:	r	ن	:	n
ز	:	z	ه	:	h
س	:	s	و	:	w
ش	:	sy	ى	:	y
ص	:	s	ة	:	h
ض	:	d			

DAFTAR ISI

KANDUNGAN	*Muka surat*
HALAMAN TAJUK	i
- PERAKUAN	ii
- PENGESAHAN	iii
DEDIKASI	iv
PENGHARGAAN	v
ABSTRAK	viii
ABSTRACT	x
SENARAI SINGKATAN	xii
JADUAL TRANSLITERASI	xiii
DAFTAR ISI	xv

Bab Pertama : Pendahuluan

1.1. Pengenalan	1
1.2. Skop Penyelidikan	2
1.3. Tujuan Penyelidikan	4
1.4. Kepentingan Penyelidikan	6
1.5. Metodologi Penyelidikan	7
1.5.1. Metod Penentuan Subjek	7
1.5.2. Metod Pengumpulan Data	7
1.5.2.1. Kajian Perpustakaan	7
1.5.2.1.1. Metod Sejarah/Historis	8
1.5.2.1.2. Metod Dokumentasi	9
1.5.3. Metod Analisa Data	9
1.5.3.1. Metod Induktif	9
1.5.3.2. Metod Deduktif	10
1.5.3.3. Metod Komparatif	10
1.6. Sumber Data	11
1.7. Rangka Penyelidikan	12

Bab Kedua : Hak-Hak Wanita Dalam Undang-Undang Keluarga Islam -

2.1.	Pengenalan Undang-Undang Keluarga Islam	15
2.1.1.	Pendahuluan	15
2.1.2.	Undang-Undang Keluarga Islam Menurut Fiqh	17
2.1.3.	Undang-Undang Islam Masa Kini	21
2.1.4.	Konsep Undang-Undang Keluarga	24
2.2.	Hak-Hak Wanita Dalam Undang-Undang Keluarga Islam	29
2.2.1.	Pendahuluan	29
2.2.2.	Hak Wanita Dalam pertunangan	30
2.2.2.1.	Makna Pertunangan	30
2.2.2.2	Pembatalan Pertunangan	34
2.2.3.	Kuasa Menikahkan	37
2.2.3.1.	Pendahuluan	37
2.2.3.2.	Persetujuan Pengantin Perempuan dan Keizinan Wali	38
2.2.3.3.	Penetapan Umur Layak Berkahwin	47
2.2.4	Hak Wanita Dalam Perkahwinan	48
2.2.4.1	Pendahuluan	48
2.2.4.2	Hak Mahr / Maskahwin	50
2.2.4.2.1.	Pendahuluan	50
2.2.4.2.2.	Kadar Maskahwin	51
2.2.4.2.3.	Jenis-Jenis Maskahwin	55
2.2.4.2.4.	Maskahwin Adalah Hak Isteri	57
2.2.4.2.5.	Hikmah Diwajibkan Maskahwin	67
2.2.4.3.	Hak Nafkah	68
2.2.4.3.1.	Pendahuluan	68
2.2.4.3.2.	Kadar Nafkah	70
2.2.4.3.3.	Nafkah Adalah hak Isteri	72
2.2.4.3.4.	Tempoh Nafkah	74
2.2.4.4.	Hak Layanan dan Pergaulan Yang Baik	76
2.2.4.5.	Hak Mendapat Bimbingan	80
2.2.4.6.	Hak Mendapat Pengawalan Kehormatan	83

	2.2.4.7. Hak Mendapat Layanan Batin	85
2.2.5.	Hak Wanita Dalam Perkahwinan Poligami	88
2.2.6.	Hak Wanita Dalam Pemilikan Harta	90
2.2.7.	Perceraian	97
	2.2.7.1. Pendahuluan	97
	2.2.7.2. Jenis-Jenis Perceraian	98
	2.2.7.2.1 Perceraian Dengan Talaq	98
	2.2.7.2.1.1. Syarat Talaq	103
	2.2.7.2.1.2. Perceraian Dengan Syiqaq	104
	2.2.7.2.1.3. Perceraian Dengan Ta'liq	105
	2.2.7.2.1.4. Perceraian Dengan Khul' (Tebus Talaq)	107
	2.2.7.2.1.5. Perceraian Dengan Fasakh	109
	2.2.7.2.1.6. Perceraian Dengan Anggapan Mati	112
2.2.8	Hak Wanita Selepas Perceraian	114
	2.2.8.1. Hak Sebagai Janda	114
	2.2.8.1.1. Pendahuluan	114
	2.2.8.1.2. Hak Mahr Yang Belum Dijelaskan	114
	2.2.8.1.3. Hak Nafkah Iddah Dan Tempat Tinggal	116
	2.2.8.1.4. Hak Nafkah Anak	125
	2.2.8.1.4.1. Pendahuluan	125
	2.2.8.1.4.2. Pendapat Ulama' Mengenainya	126
	2.2.8.1.4.3. Analisa Pendapat	129
	2.2.8.1.5. Hak Mendapatkan Mut'ah	132
	2.2.8.1.5.1. Definisi Mut'ah	132
	2.2.8.1.5.2. Tujuan Mut'ah	133
	2.2.8.1.5.3. Hukum Mut'ah	134
	2.2.8.1.5.4. Kadar Mut'ah	141
	2.2.8.1.6. Hak Ruju'	144
	2.2.8.2. Hak Sebagai Balu	146
	2.2.8.2.1. Pendahuluan	146
	2.2.8.2.2. Hak Mewarisi Harta Suami	147
	2.2.8.2.2.1. Perceraian Helah	149

2.2.8.2.2.2. Analisa Pendapat 152
2.2.8.3. Hak Bersama Janda Dan Balu 155
2.2.8.3.1. Pendahuluan 155
2.2.8.3.2 Hak Berkahwin Lagi Selepas Sempurna Iddah 157
2.2.8.3.3. Hak Harta Sepencarian 165
2.2.8.3.3.2. Harta Sepencarian Menurut Pandangan Islam 165
2.2.8.3.4. Hak Hadanah 168
2.2.8.3.4.1. Pendahuluan 168
2.2.8.3.4.2. Susunan Mereka Yang Berhak Dalam Hadanah 170
2.2.8.3.4.3. Kelayakan Mendapat Hadanah 174
2.2.8.3.4.4. Analisa Pendapat 182
2.2.8.3.4.5. Upah Hadanah 184

Bab Ketiga : Hak Wanita Dalam Enakmen Keluarga Islam Kelantan 1983

3.1. Pendahuluan 201
3.2. Sejarah Penguatkuasaan Undang-Undang Keluarga Islam Kelantan 204
3.2.1. Sejarah Penggubalan Awal 204
3.2.2. Undang-Undang Keluarga Sebagai Sebahagian Undang-Undang Yang Digubal 210
3.3. Pengenalan Tentang Enakmen Keluarga Islam Kelantan Dan Peruntukan Berhubung Dengan Hak-Hak Wanita 213
3.3.1. Pengenalan Umum 213
3.3.1.1. Beberapa Perbandingan Dengan Undang-Undang Keluarga Negeri Lain 218
3.3.2. Peruntukan Berhubung Hak-Hak Wanita 222
3.3.2.1. Pertunangan 222
3.3.2.1.1. Hak Wanita Dalam Undang-Undang Pertunangan 222
3.3.2.2. Perkahwinan 223
3.3.2.2.1. Kuasa Menikahkan 223
3.3.2.2.1.1. Peruntukan Undang-Undang Bagi Wali Dan Wanita 224
3.3.2.2.1.2. Penetapan Umur Layak Berkahwin 225

3.3.2.2.2. Mahr	227
3.3.2.2.1. Peruntukan Undang-Undang Bagi Mahr	227
3.3.2.2.2. Hak isteri Ke atas Mahr	231
3.3.2.2.3. Nafkah	232
3.3.2.2.3.1. Peruntukan Undang-Undang Bagi Nafkah	232
3.3.2.2.3.2. Hak Isteri Ke atas Nafkah	233
3.3.2.2.3.3. Tempoh Nafkah	236
3.3.2.2.4. Layanan Dan Pergaulan	237
3.3.2.2.4.1. Peruntukan Undang-Undang Dan Hak Isteri Dalam Layanan Dan Pergaulan	237
3.3.2.2.5. Perkahwinan Janda Dan Balu	252
3.3.2.2.5.1. Peruntukan Undang-Undang Bagi Perkahwinan Wanita Selepas Bercerai	252
3.3.2.2.6. Perkahwinan Poligami	254
3.3.2.2.6.1. Hak Wanita Dalam Perkahwinan Poligami	254
3.3.2.3. Perceraian	255
3.3.2.3.1. Jenis Perceraian	255
3.3.2.3.1.1. Perceraian Dengan Talak	255
3.3.2.3.1.2. Perceraian Dengan Syiqaq	257
3.3.2.3.1.3. Perceraian Dengan Ta'liq	258
3.3.2.3.1.4. Perceraian Dengan Tebus Talaq (khul')	262
3.3.2.3.1.5. Perceraian Dengan Fasakh	263
3.3.2.3.1.6. Perceraian Dengan Anggapan Mati	265
3.3.2.3.2. Hak-Hak Wanita Selepas Perceraian	267
3.3.2.3.2.1. Hak Mendapat Mahr Yang Belum Dijelaskan Dan Hutang-Hutang Lain Yang Tertunggak	267
3.3.2.3.2.2. Hak Mendapat Mut'ah	268
3.3.2.3.2.2.1. Makna Mut'ah	268
3.3.2.3.2.2.2. Peruntukan Mut'ah	269
3.3.2.3.2.2.3. Kadar Mut'ah	270
3.3.2.3.2.3. Hak Terhadap Harta Sepencarian	273
3.3.2.3.2.3.1. Ta'rif Harta Sepencarian	273

3.3.2.3.2.3.2. Pembahagian Harta Sepencarian 275
3.3.2.3.2.3.3. Material Yang Patut Dituntut 283
3.3.2.3.2.3.4. Pengendalian Tuntutan Harta Sepencarian 284
3.3.2.3.2.4. Hak Mendapat Nafkah Iddah 289
3.3.2.3.2.5. Hak Ruju' 293
3.3.2.3.2.6. Hak Menuntut Nafkah Anak 293
3.3.2.3.2.6.1. Peruntukan Nafkah 293
3.3.2.3.2.6.2. Tuntutan Nafkah 294
3.3.2.3.2.7. Hak Hadanah 301
3.3.2.3.2.7.1. Peruntukan Hadanah 301

Bab Keempat : Analisa Perbandingan Hak-Hak Wanita Dalam Undang-Undang Keluarga Islam Dan Enakmen Keluarga Islam Kelantan 1983

4.1. Hak-Hak Dalam Pertunangan 325
4.1.1. Analisa Perbandingan 325
4.2. Hak-Hak Dalam Perkahwinan 328
4.2.1. Analisa Perbandingan 328
4.3. Hak-Hak Dalam Perceraian 336
4.3.1. Analisa Perbandingan Jenis-Jenis Perceraian 336
4.3.2. Analisa Perbandingan Hak-Hak Wanita Selepas Perceraian 343

Bab Kelima: Penutup

5.1. Kesimpulan 376
5.2. Saranan 396
5.3. Penutup 401

BIBLIOGRAFI

1	Buku	405
2	Majalah	414
3	Surat Khabar	415
4	Statut	415
5	Lain-lain	416